

K R O N I K A

*Igor Gedrih***PRI SLOVENSKI MATICI
– OD IZVIRNIKA DO PREVODA**

Razveseljivo novost predstavlja prva knjiga Zaratustrovega izročila Ivana Urbančiča; izšla je kot 6. zvezek Slovenske filozofske misli. Kot je avtor uvodoma povedal, ne gre za ožjo opredelitev Zaratustrovega izročila, ampak za vse tisto, o čemer presvetljuje in z osebnim odnosom govori Nietzsche, pa ne nazadnje tisto, česar ni mogoče najti pri Zaratustri. Ivan Urbančič ne želi akademizma ali pa suhega primerjalnega podajanja, niti ne aktualizacije skozi današnje dnevne potrebe. V ospredju je filozofiranje kot istost misli in biti v ustvarjalnem vidiku. Pot razglabljanja ne spada več v »heideggerjansko filozofsko šolo«, niti ne želi slediti Nietzschejevi poti. Kot pravi avtor: »Smisel in spodbuda je biti smrtnik na zgodovinsko evropsko pristen način. To pa je tudi vodilo vsega premisleka v tej knjigi«. Gre torej za miselne premise o današnjem svetu in človeku, ovedene pa je naravnano k preobrazbi, spremembi, toda z ekspliciranim poudarkom in individuumu.

Po obsežnem uvodu, ki pa je potreben, je avtor v dveh delih podal dve temeljni gledišči, in sicer Pogled na planet modernega sveta kot uvodna pot do jasnega k nejasnemu, zatem pa K začetku Evrope. Vsak del je razčlenil na posamezna poglavja, vsako ima neko sklenjeno spoznanje in se hkrati v zaporedju navezuje k izkristalizirani podobi tega, kar je težišče celotnega dela. V drugi knjigi, ki bo verjetno izšla še letos, si lahko obetamo I. Urbančičevo izpeljavo Zaratustrovega izročila v Potu h koncu zgodovine evropske biti. Tako bo šele z drugo knjigo zaključeno obsežno razglabljanje, vendar je že pri prvi knjigi možno ugotoviti avtorjev izvirni pristop, samostojno obvladujoč odnos do filozofske stvarine, ki naj bo bliže življenjski procesualnosti kot pa akademizmu in naučenosti. Knjigi bi koristile opombe. Ob koncu je avtor podal Izdajo citiranih del.

*

Strokovne knjige s področja arhitekture in urbanizma so pri nas tako redke, kar izjemen dogodek, zlasti še, če gre za domačega poznavalca in pisca. Spričo tega dejstva zasluži Zamišle mesta Fedje Koširja širšo in strokovno specifično obravnavo, kakršne v zarisu informacije ni mogoče podati. Avtor je uvodoma pojasnil osnovne orientacije glede pojavnosti urbanizma. Zgodovino urbanizma, kakršno je podal Fedja Košir, že lep čas pogrešamo. Dasi ni prvo delo te vrste, pa je plod osebnega, študioznega prikaza, nudi nam široko poznavanje in razumevanje razvojnega loka urbanizma. Pri tem upošteva zgodovinsko-časovni okvir, geografsko območje, poselitveni vzorec ter razčlenjevanje sestavov in oblikovno podanih struktur z možnostmi primerjanja. F. Koširjeva Zamišle mesta seže od predurbanizma, urbanizma »vezanega mesta«, zatona antike, prek fevdalizma, kjer sta verjetno najbolj zanimivi poglavji »razvezano mesto«, pa renesančno »idealno mesto«. Približno zadnjo tretjino je posvetil industrijski revoluciji vse do let po 2. svetovni vojni. Tisto, kar oblikuje 20. stoletje v urbanizmu, bi vseeno pričakovali v širši obravnavi; ni dvoma, da bi avtor to zmoget, tudi s polomi, ki jih je urbanizem ponekod doživel. Tudi v Sklepu, ne le v pozameznih zgodovinskih obdobjih, je navržena socialna kompo-

nenta, kot soodločujoča, avtor se v polni meri zaveda vprašanja urbane kompozicije in postavlja tri možnosti. Sledijo povzetki v angleščini, nemščini in italijanščini, na koncu najdemo potreben Glosarij. Avtor je delal obsežen Seznam literature. Knjigo je smiselno opremil avtor sam.

*

Janja Žitnik je pripravila razpravo Pero in politika, ki je raziskovala zadnja leta Louisa Adamiča. Louis Adamič se je že 1913. preselil v ZDA. Ob predvojnem začasnem povratku, raje obisku v domovino, je razočarano ugotovil tedanjo zaostalost Slovenije (Jugoslavije), pri Otonu Župančiču je sprožil esej Adamič in slovenstvo in z njim močno razburil tedanjo javnost. O L. Adamičevem delovanju med amerškimi Slovenci in nasploh v ameriški javnosti je pregledno dovolj znanega, ne pa toliko njegova zadnja leta s skrivnostno smrtjo. Janja Žitnik je zajela čas med 1948. in 1951., in to ne v biografskem smislu – življenjepisne poti se celo izogiba – marveč v prepletu polzgodovinske preteklosti s prepletanjem politike in književnosti. Najsi gre za parcialno obravnavo o Louisu Adamiču ob zadnjih letih, pa je avtorica strnila številna dogajanja s sintezno podobo pisateljevega delovanja. Pri Sklepu je avtorica posegla v kratko, pregledno skico o L. Adamičevih prejšnjih knjižnih natisih, nato je podala povzetek o leposlovnem in publicističnem delu med 1948. in 1951; ne pritaji L. Adamičevega pristranskega gledanja na povojno Jugoslavijo, a je v nekaterih pogledih kritičen. Seveda je L. Adamič v tem času pisal o značilnih pojavih v ZDA. Knjiga ima obilo opomb, brez njih ne bi bilo mogoče razumeti podrobnih vsebin, na koncu pa avtorica podaja seznam Literature. Povzeteke je podan v angleščini. Knjiga Janje Žitnik zajema že del tega, kar poznamo v ustvarjanju Louisa Adamiča; prav bi bilo, ko bi se raziskovalka lotila celotnega prikaza in obravnavanja. Knjigo je opremil Jurij Kocbek.

*

Beaumarchaisova Figarova svatba v tekočem prevodu Igorja Lampreta je dejanje, na katerega smo dolgo čakali. Za nas je starodavna komedija zanimiva iz več razlogov: sama po sebi z vso sporočilno vsebino, ki ni aktualna le v zamejenem času njenega nastanka; v okviru Mozartove opere, ko je libretist Lorenzo da Ponte priredil Beaumarchaisovo veseloigro; in ne nazadnje v zvezi z Linhartovim Veselim dnem. Če pustimo vnemar vprašanje, ali ne živita Beaumarchaisovi komediji – Seviljski brivec in Figarova svatba – neprimerno bolj navzoče v izpeljavi Rossini-jeve in Mozartove opere, pa je pisateljeva ljubezen do gledališča nedvomno kronana z uspehom in razumevanjem ostre komedijske aktualnosti, kot jo najdemo v Figarovi svatbi. Beaumarchais si je vzel za geslo »Moje življenje je borba« in ostal do konca življenja protislovna osebnost, polna avantur, življenjskih obratov, a z nesporno aktivnostjo v poslih in dejavnostih; človek je poznal dvor in zapor.

Beaumarchaisova Figarova svatba je še pred uprizoritvijo v Parizu naletela na dvorno odločno odklonitev komedije, a se je 1784. dvor pod pritiskom odobrovoljil in so Figarovo svatbo uprizorili v Comédie Française – ter jo osemindesetkrat ponovili, to je preseglo vse druge uspehe v gledališču tega časa. Če je potem Jožef II. na Dunaju prepovedal nemški gledališki skupini, da igrajo Figarovo svatbo, je dokaj razumljivo, kako je da Ponte zagotovil cesarju, da bo libreto priredil in omilil, le da bi dobil dovoljenje za uprizoritev Mozartove opere. Mozart jo je skomponiral v šestih tednih. Toda dunajska uprizoritev je dala, milo rečeno, deljena mnenja, s priokusom spletk proti Mozartu. Opera je doživela zatem triumfalen sprejem v Pragi.

*

Igor Lampret je analiziral Beaumarchaisovo komedijo v ključnih položajih, z glavnimi akterji, s specifikom problemskega vozlišča. Njegov namen ni izčrpno razpravljati o Figarovi svatbi, vendar pa z poglavitnimi sestavinami in primerjavami. Seveda ga živo zanima tudi Linhartov Veseli dan ali Matiček se ženi in se sprašuje o relaciji med Beaumarchaisom in slovenskim razsvetljencem. Posegel je širše, kot smo vajeni, upoštevajoč tuje raziskovalce, ki so primerjalno podali svoje poglede, ali vsaj tako ti kot tudi avtor spremne besede zastavljajo vprašanja, ki bi zahtevala širšo, izčrpno obravnavo. Opozarja tudi na primerjavo Katarine Šalamun Bedrzyckye, z mislijo, da se je Beaumarchaisu dolga leta godila krivica. Tu bi navrgel, da je sleherno dramsko delo mogoče brati samostojno, najsi je namenjeno uprizoritvi in s tem interpretativni tendenci – ali drugače povedano: za to, da dobimo jasnejšo podobo v razmerju med Beaumarchaisom in A.T. Linhartom, sta potrebni besedili obeh avtorjev, odrska uprizoritve v takem primerjalnem primeru še dodatno otežkoča razberljivost komparacije, pač zaradi režijskih prijemov, interpretativne naravnosti itd. Alfonz Gspan je brez zagledanosti v Linharta, pač z objektivnim raziskovalnim prijemom, najprej in najglobje izvedel primerjavo med Figarovo svatbo in Veselim dnevom, dal konkretno »statistično« primerjavo, ki še vedno drži. Tako žal spremna beseda k Beaumarchaisu ob vseh bistrovidnih ugotovitvah ne odgovori na temeljno vprašanje o položaju Linhartovega Matička glede na francoskega pisatelja. Prepričan sem, da je za osvetlitev zapletenega problema potrebna širša perspektiva, namreč taka, ki bo pred neposredno primerjavo osvetlila problem, ki je mnogo širši: kako in do kdaj lahko v evropski književnosti sledimo povzemanje po predlogi. Kratko rečeno, vemo, da sta taka avtorja, kot sta Shakespeare in Molière, za kakšno svojih del »našla« svojega »očeta« čisto drugje; narava takih del pa ni vedno inovativna, niti kdo ve kako spremenjena itd. Seveda so vmes še druga vprašanja, ki še čakajo na bolj zaokrožena dognanja. Avtor spremne besede je poskrbel tudi za opombe. Knjigo je opremil Marko Župančič. Vsekakor je razveseljivo, da je bralcem omogočeno z I. Lampretovim tekočim prevodom, priti do besedila Figarove svatbe, s spremno besedo pa je odprl mnoga zanimiva vprašanja, ki čakajo na širšo in vsestransko obravnavo.

ŠOLSKO IN LEPOSLOVNO*

Zbirka nosi zgovoren naslov: Iz šolskih klopi. Iz take šolske prakse so nastale Črtomirice kot niz drobnih pripovedi, utrinkov in dogajanj, ki jih je Maruša Guzelj nanizala, Berta Golob pa je na ovihkih zapisala toplo spremno besedo. Da je šolski utrip Maruše Guzelj živo prisoten, pač na različne načine in z različno valenco, nam govorijo posamezne črtice, če jih tako imenujemo.

V času statistik, tabel in procentov, kamor je prepogosto zajet otroški svet, nam živorodno govori le beseda, ki ima zaslombo v življenju, v drobnih, pogosto malone neopaznih utrinkih, v pretanjenem opazovanju otroškega sveta, v majhnih in pa velikih napetostih, ki jih nosi v sebi tudi šolski otrok; vse to pa je avtorica z dolgoletnimi izkušnjami nabrala, zaznamovala v razponu sveta odraslih in otrok, ali raje obratno, da bi ohranila spomin, ki je po svoji naravi na razne dogodke precej

* Maruša Guzelj, Črtomirice, založba Rokus, 1994, oblikovanje Rok Kvaternik